

ВІСНИК

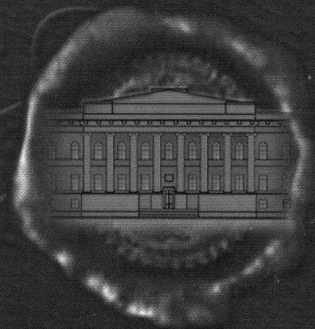
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ISSN 1728-3817(загальний)

ISSN 2415-3699(серійний)

ПЕДАГОГІКА

2(4)
2016

ЗМІСТ

Атрощенко Т. Психолого-педагогічні особливості формування міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку	6
Глушко О. Базові терміни з проблеми трансформацій в освіті: погляди вітчизняних вчених	10
Дем'яненко Н. Еволюція теорії і практики університетської автономії (XIX – поч. XXI ст.)	13
Іванов С., Іванова Л. Медіаінформаційні технології розвитку інтелектуальної компетентності вчителя	17
Кіндрась І. Психологічні, психолінгвістичні та лінгвістичні основи навчання майбутніх філологів усного турецького монологічного мовлення	21
Конончук А. Теоретико-методологічні засади підготовки соціальних працівників до проведення наукових досліджень	25
Кошечко Н. Пізнавальний інтерес викладача ВНЗ у контексті його самоосвіти та саморозвитку	29
Кравченко І. Обґрунтування принципів дидактики вищої школи у науково-педагогічній літературі (70-ті рр. ХХ ст.)	35
Кузьменко Н. Просвітницька діяльність Михася Ткача	39
Макаренко О. Напрями розвитку магістерської програми з освітніх вимірювань	42
Макеєва О. Метод проектів як засіб формування професійної культури майбутніх соціальних працівників	46
Маріуц І. Автономія європейських шкіл у контексті гуманізації освіти	50
Мартиненко С. Формування готовності вчителя початкової школи до діагностичної діяльності в системі особистісно-розвивального навчання	54
Марушкевич А. Молодь і рідна українська мова: актуальні погляди Івана Огієнка	57
Люріна Т. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів екологічної культури	60
Пузіков Д. Модель конструювання компетентнісного орієнтованого змісту навчання в старшій школі	63
Терентьєва Н. Тенденції розвитку університетської освіти України: теоретичні основи визначення нових векторів	69
Чаграк Н. Вплив демографічних і соціально-економічних факторів на розвиток освіти людей похилого віку у США	77
Черниш В. Роль і місце проблемних ситуацій у розвитку рефлексивних умінь в майбутніх учителів англійської мови	83

CONTENTS

Atroshchenko T. Psycho-pedagogical features of formation of interethnic tolerance age children	6
Glushko O. Basic definitions from the problem of transformation in education: view of ukrainian scientists	10
Demyanenko N. The discourse and practices of university autonomy from the early xix century until the present time	13
Ivanov S., Ivanova L. Mediainformational technologies of development of intellectual competence of the teacher	17
Kindras I. Psychological, psycholinguistic and linguistic grounds of teaching future philologists of oral turkish monological statements.....	21
Kononchuk A. Theoretical and methodological principles for social workers to promote scientific research	25
Koshechko N. Cognitive interest of the university lecturer in the context of his self-education and personal development	29
Kravchenko I. The rationale of the principles of the higher school didactics in scientific and pedagogical literature (the 1970s)	35
Kuzmenko N. Educational activity of Mihai Tkach.....	39
Makarenko O. Development directions of master program in educational measurement	42
Makeyeva O. Project-based learning as a means of formation of professional culture of the future social workers	46
Mariuts I. European schools autonomy in the context of humanization of education	50
Martynenko S. Formation of readiness elementary school teacher to diagnostic activity in personal and developmental education system.....	54
Marushkevych A. Youth and native Ukrainian language: actual views of Ivan Ogienko.....	57
Lyurina T. Preparation primary school teachers before environmental culture in students.....	60
Puzikov D. A model of designing the competence-based learning content at high school	63
Terentieva N. Tendencies of university education development in Ukraine: theoretical base for new vectorial direction	69
Chahrak N. Influence of demographic and socio-economic factors on the development of older adult education in the USA	77
Chernysh V. Role and place of problem solving in the development of reflexive skills of future teachers of English	83

СОДЕРЖАНИЕ

Атрощенко Т. Психолого-педагогические особенности формирования межкультурной толерантности детей старшего дошкольного возраста	6
Глушко О. Базовые термины по проблеме трансформаций в образовании: мнения отечественных ученых	10
Демьяненко Н. Эволюция теории и практики университетской автономии (XIX – начало XXI в.)	13
Иванов С., Иванова Л. Медиаинформационные технологии развития интеллектуальной компетентности учителя	17
Киндрась И. Психологические, психолингвистические и лингвистические основы обучения будущих филологов устной турецкой монологической речи	21
Конончук А. Теоретико-методологические основы подготовки социальных работников к проведению научных исследований	25
Кошечко Н. Познавательный интерес преподавателя ВУЗ у контексте его самообразования и саморазвития	29
Кравченко И. Обоснование принципов дидактики высшей школы в научно-педагогической литературе (70-е гг. XX в.)	35
Кузьменко Н. Просветительская деятельность Михася Ткача	39
Макаренко О. Направления развития магистерской программы по образовательным измерениям	42
Макеева Е. Метод проектов как средство формирования профессиональной культуры будущих социальных работников	46
Мариуц И. Автономия европейских школ в контексте гуманизации образования	50
Мартыненко С. Формирование готовности учителя начальной школы к диагностической деятельности в системе личностно-развивающего обучения	54
Марушкевич А. Молодёжь и родной украинский язык: актуальные взгляды Ивана Огиенко	57
Люрина Т. Подготовка будущих учителей начальной школы к формированию у учащихся экологической культуры	60
Пузилов Д. Модель конструирования компетентностно ориентированного содержания обучения в старшей школе	63
Терентьева Н. Тенденции развития университетского образования Украины: теоретические основы определения новых векторов	69
Чаграк Н. Влияние демографического и социально-экономических факторов на развитие образования людей пожилого возраста в США	77
Черныш В. Роль и место проблемных ситуаций в развитии рефлексивных умений у будущих учителей английского языка	83

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ДІАГНОСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНО-РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Аналізується проблема формування готовності вчителя початкової школи до діагностичної діяльності в системі особистісно-розвивального навчання, визначаються педагогічні умови, що сприяють ефективності означеного процесу.

Ключові слова: формування готовності, вчитель початкової школи, діагностична діяльність, особистісно-розвивальне навчання, учні початкової школи.

Постановка проблеми. Успішне вирішення проблеми здійснення діагностування в особистісно-розвивальному навчанні вимагає від педагогів, перш за все, готовності до такого виду діяльності. Окреслене питання є досить своєчасним і актуальним для реформування вітчизняної освіти, зокрема початкової школи.

Стан досліджень. Як засвідчує проведений аналіз педагогічних досліджень, цей аспект знайшов достатнє висвітлення у науковій теорії та практиці сучасної школи. Зокрема, у працях В. Бондаря, І. Зязюна, В. М'ясищева, К. Платонова, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоєвої, Д. Узнадзе розкриваються теоретичні основи професійної готовності, які охоплюють володіння професійною компетентністю, що вміщує знання, вміння, навички, практичний досвід, ставлення до діяльності за профілем.

Готовність до діяльності більшість науковців розглядають на особистісному та функціональних рівнях: як активний стан особистості, що породжує діяльність і її наслідки; як якість, яка визначає установку на розв'язання професійних ситуацій та завдань; як передумова для цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості й ефективності; як інтегроване професійно-педагогічне утворення, яке має складову багатокomпонентну структуру та засвідчує обізнаність і здатність ефективно їх застосовувати в практичній діяльності.

Психологічна готовність визначається як складна динамічна структура, що охоплює інтелектуальні, емоційні, мотиваційні та вольові особливості психіки людини відповідно до зовнішніх умов і завдань діяльності. Показниками психологічної готовності, що складають її структуру, як зазначають учені, є: усвідомлення мети, реалізація якої дозволяє виконувати поставлені завдання; визначення й оцінка умов, у яких буде протікати діяльність; встановлення основних і додаткових способів вирішення поставлених завдань; прогнозування протікання інтелектуальних, емоційних, мотиваційних і вольових процесів; оцінка співвідношення своїх можливостей, рівня та необхідності досягнення очікуваного результату; мобілізація сил відповідно до умов і завдань; самовизначення можливостей для досягнення мети.

Дещо інший підхід до визначення сутності та структури готовності знаходимо у педагогічних дослідженнях. Зокрема, готовність до педагогічної діяльності розглядається як складне структурне утворення, в центрі якого

знаходиться ставлення особистості до педагогічної праці як основного смислу життя; добросовісне та відповідальне ставлення до педагогічної діяльності; здатність до педагогічної професії та самовіддача; стійкі мотиви педагогічної діяльності; професійно значущі якості особистості; професійна компетентність [4].

Варто зазначити, що готовність до діагностичної діяльності, хоч і є складовою готовності до педагогічної діяльності, але все ж таки має свої особливості та специфіку. Діагностична діяльність учителя складає лише частину його педагогічної культури, що характеризує особистість і професійну діяльність та охоплює творчий компонент. Теоретичні аспекти педагогічної діагностики як складової педагогічної культури вчителя висвітлено в дослідженнях В. Андрєєва, А. Белкіна, М. Боритка, В. Кан-Калика, А. Кочетов, О. Мельник, С. Мартиненко, Н. Кузьміної, Л. Спіріна, Г. Сухобської та інших учених.

З урахуванням зазначеного метою статті є аналіз формування готовності вчителя початкової школи до діагностичної діяльності в системі особистісно-розвивального навчання.

Завдання: висвітлити на теоретико-емпіричному рівні особливості та педагогічні умови готовності вчителя початкової школи до діагностичної діяльності в системі особистісно-розвивального навчання; визначити існуючі тенденції в практиці початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі теоретичних узагальнень і власного педагогічного досвіду нами визначено, що важливими умовами формування вмінь і навичок педагогічного діагностування є:

- визначення змісту, структури й функцій педагогічного діагностування як складової педагогічної діяльності вчителя;
- поетапне оволодіння вміннями та навичками педагогічного діагностування.

Діагностичну діяльність учителя розглядаємо як творчу та інноваційну, тому що в процесі її здійснення педагог реалізує нові завдання і зміст діяльності [2].

Як уже зазначалося попередньо, діагностична діяльність учителя є складовою його педагогічної культури, що уособлює сутнісну характеристику особистості та професійної діяльності, охоплює творчий компонент. Діагностичними спостереженнями, опитуванням встановлено, що високий рівень розвитку творчих педагогічних умінь характерний лише для 26,3% випускників

вищого педагогічного навчального закладу; 61,2% молодих учителів виявляють скептичне ставлення до педагогічної творчості. Ці дані загалом свідчать про недостатній рівень готовності сучасних фахівців до педагогічної творчості, а, отже, й педагогічної діагностики.

Вважаємо, що в особистісно-розвивальному навчанні з урахуванням його специфіки (спрямованість змісту, принципів, організаційного і методичного забезпечення навчального процесу на досягнення найбільшої ефективності розвитку пізнавальних можливостей кожного учня: сприймання, мислення, пам'яті, уяви, творчих здібностей у різних видах діяльності) креативність умінь діагностичної діяльності є необхідним компонентом готовності вчителя до цього виду діяльності [1]. Сформувані такі вміння зможе педагог, який досконало володіє теоретичними основами і технологіями особистісно-розвивального навчання, а також творчими здібностями.

Вивчення особливостей готовності педагога до діагностування ми розпочали з аналізу недоліків у діагностичній діяльності вчителів, які працюють в системі розвивального навчання за Д. Ельконіним і В. Давидовим як основного з найбільш поширених типів навчання, яке ставить за завдання сформувати в молодших школярів повноцінну навчальну діяльність, розвивати теоретичне мислення, перетворити учня на суб'єкт, який зацікавлений у самопізнанні та самозміні, а також визначення нового й перспективного, що виникло в практичній діяльності вчителів початкової школи [1].

З цією метою нами проаналізовано практичну діагностичну діяльність педагогів загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва і Київської області. Вивченням було охоплено 23 загальноосвітні навчальні заклади, респондентами були керівники шкіл, голови методичних об'єднань, учителі початкової школи. Нас цікавило, перш за все, з'ясування причин виникнення труднощів, які зазнають педагоги у процесі організації та реалізації змістової складової діагностичної діяльності. З цією метою було розроблено програму вивчення діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів різних типів і питання для анкетування.

Отримані анкетні дані засвідчили, що керівники загальноосвітніх навчальних закладів не завжди ставлять за завдання здійснення контролю за діагностичною діяльністю вчителів початкової школи, які працюють у системі розвивального навчання. Встановлено, що основними напрямками контролю за змістом діагностичної діяльності вчителя початкової школи є: відвідування уроків із розвивального навчання (99,5%); система перевірок (директорських) контрольних робіт за змістом розвивального матеріалу (99,4%); вивчення потенційних можливостей учнів першого року навчання (90,2%). Недостатньо контролюють також директори шкіл та їх заступники проведення вчителями діагностичних робіт (68,3%); результати формування навчальної діяльності учнів початкової школи (32,4%); систему відслідкування динаміки розвитку дітей молодшого шкільного віку (21,2%); щоденну систематичну діагностичну діяльність педагога (8,1%).

Відтак вважаємо, що такий стан зумовлений недостатньою увагою керівників шкіл до внутрішнього змісту розвивального навчання, вони, в основному, орієнтуються на зовнішню привабливість цієї системи освіти – зміст діяльності учнів на уроці, аргументованість думок і суджень, випереджувальний результат засвоєння знань і формування умінь.

Керівники шкіл не занадто високо оцінюють професійно-діагностичні вміння вчителів, які працюють в системі розвивального навчання: спостереження педагогічних чинників (70,2%); умінь класифікувати й систематизувати діагностичну інформацію (20,3%); визначати

предмет, мету і засоби діагностики (58,3%); планування наступного діагностування (65,2%); вміння висувати й формулювати гіпотезу (6,1%); співвідношення об'єкта діагностування з індивідуальним стандартом (5,2%); аналіз отриманої діагностичної інформації (23,1%); розроблення педагогічних рекомендацій для практичних дій та корекції (18,3%); прогнозування результатів діагностичної діяльності (13,2%).

Кількісні дані та аналіз результатів анкетування засвідчили, що діагностичні вміння, пов'язані з аналітичною та творчою активністю вчителів початкової школи, набагато нижчі, ніж уміння, що охоплюють продуктивну активність. Для підтвердження чи заперечення отриманих даних нами проведено анкетування серед голів методичних об'єднань учителів початкової школи (23 осіб).

Анкета вміщувала питання, які спрямовувалися на визначення розуміння голів методичних об'єднань структури діагностичної діяльності; проблем організації допомоги педагогам, які зазнають труднощів у діагностичній роботі. Керівники методичних об'єднань зазначили, що вони не надають достатньої уваги організації та здійсненню діагностичної діяльності. Лише у навчально-виховному процесі 25% загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва і Київської області у роботі вчителя спостерігаються всі рівні педагогічної діагностики, за якої фахівці виокремлюють складові діагностики і визначають її особливості – 48,2%; рівень структурної діагностики – 29,3% учителів встановлюють зв'язок між її компонентами; рівень системної діагностики – 46,3% респондентів здійснюють системний підхід до визначення складових педагогічного процесу і виховних ситуацій, які підлягають діагностуванню. На рівні прогнозування лише 26,4% педагогів визначають перспективи розвитку педагогічних явищ і процесів.

Голови методичних об'єднань не можуть повною мірою надавати вчителям кваліфіковану допомогу з метою оволодіння ними інструментарієм діагностичної діяльності. Допомога методичних служб обмежується лише контролем за якістю знань учнів і забезпеченням наступності між початковою та основною школами. Методична й наукова підтримка із забезпечення змісту діагностичної діяльності зовсім не надається керівниками методичних об'єднань 28,3%; 77,7% респондентів відповіли, що вони організують наукову й методичну підтримку вибірково; 68,1% – надають допомогу в діагностуванні окремих компонентів навчально-пізнавальної діяльності.

Серед основних умінь, якими має володіти вчитель початкової школи у процесі діагностичної діяльності, голови методичних об'єднань виокремили такі, як:

- вивчення рівня знань, умінь і особистісних якостей, які виявляють учні за допомогою вчителя (потенційний рівень);
- встановлення досягнутого рівня знань, умінь і навичок (актуальний рівень);
- отримання нової інформації про якість освіти, виховання і розвиток (перспективний рівень) [3].

Як засвідчує подана інформація та відповіді голів методичних об'єднань учителів початкової школи, вони здійснюють традиційний підхід до вирішення проблеми педагогічного діагностування, а цінності особистісно-розвивального навчання не завжди перебувають в їх полі зору. Лише 5,2% респондентів зазначили про необхідність продовжувати роботу з розвитку й вдосконалення вміння діагностичної діяльності, зокрема, пов'язаних із творчим компонентом діагностичної діяльності.

У результаті дослідження нами встановлено, що труднощі, які зазнає вчитель початкової школи, пов'язані із засвоєнням ним діагностичних методик вивчення змістових мисленневих дій, які можна подолати шляхом оволодіння методами психолого-педагогічних спостережень,

опитування, моделювання, аналізу навчально-виховних ситуацій, застосування тестових завдань. Формуванню творчих здібностей педагогів буде сприяти розроблення ними індивідуальних програм розвитку та вивчення особистості окремих учнів (картки потенційного розвитку учня), програм саморозвитку та самовдосконалення, оволодіння науковими основами діагностичної діяльності.

Аналіз теоретичних і емпіричних матеріалів, проведене прикладне дослідження дозволили визначити сутність діагностичної діяльності, її складові, а також педагогічні умови, що визначають готовність учителя до діагностичної діяльності в особистісно-розвивальному навчанні. До педагогічних умов відносимо:

- знання педагогом особливостей та специфіки особистісно-розвивального навчання, розуміння ним значення діагностування саме в цій системі;

- підвищення рівня розвитку педагогічної культури: комунікативних, конструктивних, аналітичних, проєктивних, організаторських умінь, які забезпечують готовність учителя до особистісно-розвивальної взаємодії з учнями;

- обґрунтування доцільності вибору діагностичних засобів, які уможливають реалізацію мети особистісно-розвивального навчання;

- самооцінку особливостей готовності, створення оптимальних внутрішніх і зовнішніх умов для професійної діяльності, педагогічну рефлексію.

Висновки. На основі зазначеного варто констатувати, що ефективність і результативність освіти, спрямованої на розвиток учня початкової школи, зумовлюється педагогічними умовами готовності вчителя початкової школи до здійснення діагностування, компонентами якого є ціннісно-смысловий (ціннісне ставлення до особистісного розвитку дитини), мотиваційно-змістовий (бажання досягти максимальних результатів у розвитку кожної дитячої особистості шляхом урахування суб'єктивного досвіду і впровадження його елементів у зміст освіти),

креативно-технологічний (вміння створювати творче навчальне середовище і впроваджувати власні педагогічні технології), корекційно-діагностичний (вміння розробляти та застосовувати методики відслідкування результатів особистісно-розвивального навчання і на цій основі здійснювати його корекцію та прогнозування).

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / За ред. Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – Юрінком Інтер, 2008. – С. 386–388
2. Мартиненко С.М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: [монографія] / С.М.Мартиненко. – К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. – С. 30–79.
3. Мартиненко С.М., Осколова М.Д. / Вивчення особистості молодшого школяра засобами педагогічної діагностики: навч.-метод. посіб. / С.М.Мартиненко, М. Д.Осколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – С. 83–100.
4. Савченко О.Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти / О.Я. Савченко // Рідна школа. – 2011. – №8–9. – С. 4–8.

References

1. Entsiklopediia osvity / Za red. Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyi red. V.H. Kremen. – Yurinkom Inter, 2008. – S. 386–388
2. Martynenko S.M. Diahnostychna diialnist maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv: teoriia i praktyka: [monohrafiia] / S.M.Martynenko. – K.: KMPU imeni B.D.Hrinchenka, 2008. – S. 30–79.
3. Martynenko S.M., Oskolova M.D. / Vyvchennia osobystosti molodshoho shkoliara zasobamy pedahohichnoi diahnostyky: navch.-metod. posib. / S.M.Martynenko, M. D.Oskolova. – K.: Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 2013. – S. 83–100.
4. Savchenko O.Ia. Kliuchovi kompetentnosti – innovatsiyni rezultati shkilnoi osvity / O.Ia. Savchenko // Ridna shkola. – 2011. – №8–9. – S. 4–8.

Надійшла до редколегії 24.10.16

S. Martynenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

FORMATION OF READINESS ELEMENTARY SCHOOL TEACHER TO DIAGNOSTIC ACTIVITY IN PERSONAL AND DEVELOPMENTAL EDUCATION SYSTEM

In the article the author considers the problem of the willingness of the primary school teachers to diagnostic activities in the system of personal and developmental education; determines its specificity and peculiarities. The author analyzes the results of the survey, which was conducted among school headmasters, chairmen of methodological unification, primary school teachers, and develops effective pedagogical conditions of a successful implementation of the diagnosis.

Keywords: formation of readiness elementary school teacher to diagnostic activity, diagnostic activity, personal and developmental education, pupils of primary school.

С. Мартыненко, д-р пед. наук, проф.
Киевского университета имени Бориса Гринченко, Киев, Украина

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К ДИАГНОСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СИСТЕМЕ ЛИЧНОСТНО-РАЗВИВАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

В статье автор рассматривает проблему формирования готовности учителя начальной школы к диагностической деятельности в системе личностно-развивающего обучения; определяет ее специфику и особенности. Автор анализирует результаты анкетирования, проведенного среди руководителей учебных заведений, председателей методических объединений, учителей начальной школы, а также разрабатывает эффективные педагогические условия успешного проведения диагностики.

Ключевые слова: формирование готовности учителя начальной школы к диагностической деятельности, диагностическая деятельность, личностно-развивающее обучение, учащиеся начальной школы.

Відомості про автора

Мартиненко Світлана Миколаївна – Україна, Київ; доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

Контактна інформація: e-mail: s.martynenko@kubg.edu.ua

Мартыненко Светлана Николаевна – доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой начального образования Киевского университета имени Бориса Гринченко.

Контактная информация: e-mail: s.martynenko@kubg.edu.ua

Martynenko Svetlana – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Head of Elementary Education Department, Borys Grinchenko Kyiv University.

Contact Information: e-mail: s.martynenko@kubg.edu.ua